De neamul moldovenilor

De neamul moldovénilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor
de Miron Costin

Predoslovie, adecă cuvântare dintăi de descălecatul țărâi cel dintăi și a neamului moldovenescŭ

Către cititoriu

Începutul ţărâlor acestora şi neamului moldovenescŭ şi muntenescŭ şi câţi sunt şi în Ţările Ungureşti cu acest nume, români şi până astăzi, de unde suntŭ şi de ce seminţie, de când şi cum au dăscălecat, acéste părţi de pământŭ, a scrie, multă vréme la cumpănă au stătut sufletul nostru. Să înceapă osteneala aceasta, după atâta véci de la discălecatul ţărâlor cel dintăi de Traian împăratul Râmului, cu câteva sute de ani peste mie trecute, să sparie gândul. A lăsa iarăş nescris, cu mare ocară înfundat neamul acesta de o seamă de scriitori, ieste inimii duróre. Biruit-au gândul să mă apucu de această trudă, să scoţ lumii la védére felul neamului, din ce izvor şi seminţie suntŭ lăcuitorii ţărâi noastre, Moldovei şi Ţărâi Munteneşti şi românii din Ţările Ungureşti, cum s-au pomenit mai sus, că toţi un neam şi o dată discălecaţi suntŭ, de unde suntŭ veniţi strămoşii lorŭ pre acéste locuri, supt ce nume au fostŭ întâi la discălecatul lor şi de cândŭ s-au osebit şi au luat numele cest de acum, moldovan şi muntean, în ce parte de lume ieste Moldova, hotarăle ei păn unde au fostŭ întâi, ce limbă ţin şi păn-acum, cine au lăcuit mai nainte de noi pe acestŭ pământŭ şi supt ce nume, scot la ştirea tuturorŭ, carii vorŭ vrea să ştie neamul ţărilor acestora.

Dzice-va néştene: prea târziu ieste; după sutele de ani cum să vorŭ putea şti poveştile adevărate, de atâtea vacuri? Răspunzŭ: Lăsat-au puternicul Dumnezeu iscusită oglindă minţii omeneşti, scrisoarea, dintru care, daca va nevoi omul, céle trecute cu multe vremi le va putea şti şi oblici. Şi nu numai lucrurile lumii, staturile şi-ncepăturile ţărâlor lumii, ce şi singură lumea, ceriul şi pământul, că suntŭ zidite după cuvântul lui Dumnezeu celui putérnic. Crezŭ, din Scripturi ştim şi din Scripturi avem şi sfânta credinţă a noastră creştinească şi mântuirea noastră cu pogorârea fiilui lui Dumnezeu şi împeliţarea cuvântului lui, cel mai denainte de véci în firea omenească (denafară de păcatŭ). Scriptura ne deşchide mintea, de ajungem cu credinţa pre Dumnezeu, duhul cel nevăzut şi necoprinsŭ şi neajunsŭ de firea noastră, Scriptura departe lucruri de ochii noştri ne face de le putem vedea cu cugetul nostru. Să nu pomenim de marile Moisi, carile după 2.400 de ani au scris létopiseţul de zidirea lumii, că acela au avut pre însuşi Dumnezeu dascal, rostŭ cătră rost. Omir în 250 de ani au scris după răsipa Troadii războaiele lui Ahileus, Plutarhŭ în 400 de ani au scris viiaţa şi faptele vestitului împăratŭ în lume, a lui Alexandru Machidon; Titus Livius cursul a toată împărăţiia Râmului în 700 de ani şi mai bine au scrisŭ după urzitul Râmului şi alţi mulţi istorici, cercândŭ de-amărântul scrisorile, cursul a multe vacuri cu osârdie şi cu multă osteneală au scos lumii la vedére istorii.

Îndemnatu-m-au mai multŭ lipsa de ştiinţa începutului aceştii ţări, de descălicatul ei cel dintâi, toate alte ţări ştiindŭ începuturile sale. Laud osârdiia răposatului Uréchie vornicul, carile au făcut de dragostea ţărâi létopiseţul său, însă acela de la Dragoş-vodă, de discălicatul cel al doilea al ţărâi aceştiia din Maramoroşŭ scrie. Iară de discălicatul cel dintăi cu români, adecă cu râmléni, nimica nu pomenéşte, numai ameliţă la un loc, cum că au mai fostŭ ţara o dată discălicată şi s-au pustiit de tătari. Ori că n-au avut cărţi, ori că i-au fostŭ destul a scrie de mai scurte vacuri, destul de dânsul şi atâta, câtŭ poate să zică fiéştecine că numai lui de această ţară i-au fostŭ milă, să nu rămâie întrŭ întunerecul neştiinţei, că célelalte ce mai suntŭ scrise adăosături de un Simeon Dascalul şi al doilea, un Misail Călugărul, nu létopiseţe, ce ocări suntŭ. Care şi acélea nu puţină a doao îndemnare mi-au fostŭ. Câtŭ mi să pare, bine nu ştiu, că n-am văzut létopiseţul lui Evstratie logofătul, iară cum am înţeles de câţva boieri şi mai ales din Niculai Buhuş ce au fostŭ logofăt mare, pre acestŭ Simeon Dascal, Istratie logofătul l-au fătat cu basnile lui şi Misail Călugărul de la Simeon au născut, cela fiiu, cestalalt nepot. Şi mult mă mir de unde au luat acéste basne, că şi Uréchie vornicul scrie şi el: 45 de ani la domniile céle dintăi, nici o scrisoare nu să afla de lucrurile lor, ce s-ar fi

lucratŭ şi nici streinii n-au ştiut nimica de dânşii, pănă la Alixandru-vodă cel Mare şi Bun. Décii au început istoricii leşăşti a scrie, mai ales Bielschii şi Marţin Paşcovschii, pre carii i-au urmatu răposatul Uréchie vornicul. Dacă n-au fostŭ dară dintăi scrisoare în ţară şi nici streinii n-au ştiut şi nimica n-au scris, de unde suntŭ acéste basne, cum ca să fie fostŭ moşii ţărâi aceştiia din temniţile Râmului, daţi întru ajutoriul lui Laslău craiul unguresc? Şi românii acum era în Maramoroş în zilele acelui craiŭ, ceşti dincoace, de unde ieste acum Moldova, iară cei dincolo, unde ieste acum Ţara Muntenească, iară în munţi, pre Olt, unde şi acum să pomenéşte Ţara Oltului şi râmlenii cei discălicaţi de Traian în Ardeal, acum era în Ardeal.

Eu, iubite cetitoriule, nicăirea n-am aflatŭ nici un istoric, nici latin, nici leah, nici ungur, şi viiaţa mea, Dumnezeu ştie, cu ce dragoste pururea la istorii, iată şi până la această vârstă, acum şi slăbită. De acéste basne să dea seama ei şi de această ocară. Nici ieste şagă a scrie ocară vécinică unui neam, că scrisoarea ieste un lucru vécinicŭ. Cândŭ ocărăsc într-o zi pre cineva, ieste greu a răbda, dară în véci? Eu voi da seama de ale méle, câte scriu.

Făcutu-ţ-am izvod dintăiaşi dată de mari şi vestiţi istorici mărturii, a cărora trăiescŭ şi acum scrisorile în lume şi vor trăi în véci. Şi aşa am nevoit, să nu-mi fie grijă, de-ar cădea această carte ori pre a cui mână şi din streini, carii de-amăruntul cearcă zmintélile istoricilor. Pre dânşii am urmat, care vezi în izvod, ei pavăţa, ei suntŭ povaţa mea, ei răspundŭ şi pizmaşilor neamului acestor ţări şi zavistnicilor.

Şi întăi unui Enea Silvie şi cu următorii lui; însă acesta istoric nu aşa greu nepriietin ieste, cât numai acest nume vlah de pe Fleac hatmanul Râmului că ieste, scrie, unde s-au lunecatŭ şi săracul Uréchie vornicul. Crédem neputinţii omeneşti.

Iară ieste altul, de neamul său leah, Iane Zamovschii, care orbŭ năvăléşte, zicândŭ că nu suntŭ moldovénii, nici munténii din râmléni, ci trecândŭ pre aicea, pre aceste locuri, Traianŭ-împăratul şi lăsândŭ slujitori de pază, au apucat o samă de dachi limba râmlenească. Vei vedea apoi şi a cuvintelor lui răspunsul şi ocara, nu de la mine, ci de la istoricii, povaţile méle, la rândul său.

Putérnicul Dumnezeu, cinstite, iubite cetitoriule, să-ţi dăruiască după acéste cumplite vremi anilor noştri, cânduva şi mai slobode veacuri, întru care, pe lângă alte trebi, să aibi vréme şi cu cetitul cărţilor a face iscusită zăbavă, că nu ieste alta şi mai frumoasă şi mai de folos în toată viiaţa omului zăbavă decâtŭ cetitul cărţilor. Cu cetitul cărţilor cunoaştem pe ziditoriul nostru, Dumnezeu, cu cetitul laudă îi facem pentru toate ale lui cătră noi bunătăţi, cu cetitul pentru greşalele noastre milostiv îl aflăm. Din Scriptură înţelégem minunate şi vécinice fapte puterii lui, facem fericită viiaţa, agonisim nemuritoriŭ nume. Sângur Mântuitorul nostru, domnul şi Dumnezeu Hristos, ne învaţă, zicândŭ: Čńďèňŕèňĺ ďèńŕíiŕ, adecă: Cercaţi scripturile. Scriptura departe lucruri de ochii noştri ne învaţă, cu acéle trecute vrémi să pricépem céle viitoare. Citéşte cu sănătate această a noastră cu dragoste osteneală.

De toate fericii şi daruri de la Dumnezeu voitoriŭ

Miron Costin, care am fost logofăt mare în Moldova

Cap. I - de Italia

Toate lucrurile, dacă să încep a spune din ceputul său, mai lesne să înţeleg. Şi neamul moldovénilor fiindŭ dintru o ţară care să chiamă Italiia, de Italiia şi de Împărăţiia Râmului, a căriia împărăţii scaunul, oraşul Râmul, în dricul Italiei ieste, a pomeni întăi ne trage rândul. Ţara Italiei, de aicea de la noi, dreptŭ spre apusul soarelui ieste, nu aşa depărtată de ţara noastră, că de la Belgradul carile îl ştim mai toţi că ieste pe Dunăre, unde cade apa Savei în Dunăre, niguţătoréşte mergândŭ, cale de 30 zile ieste până la Vineţiia şi Vineţiia ieste pre pământul Italiei.

În statul său ieste între mări, ca şi Greţiia, adecă Ţările Greceşti, că dincoace, dispre noi, să închide cu o limbă de mare, care iese din Marea Albă vineţiienii zic acei limbi Colfo de Vineţie, adecă limba sau grumazii de Vineţiia să zice şi cu alt nume şi Marea Adriaticum, marea de Adrie. Iară mării din care iese limba acéia îi zicŭ latinii Marea Mediteraneum, adecă marea den mijlocul pământului; turcii, grecii şi noi zicem Marea Albă. Iară dispre céialaltă parte, spre apus, îzbucnéşte iară din céiaşi Mare Albă un unghiŭ de mare, însă nu cu atâta lungime, cum ieste limba aceas-talaltă dispre noi. Şi pre celalalt unghiŭ dincolea, ieste Ianua, noi zicem ianovezii. Însă dintre acéstea îmbe

limbi ieste Italiia şi în dricul pământului, spre miazănoapte, dincolo, pănă la hotarăle Franţozului.

Hotarăle ei despre răsăritŭ, dispre noi, cum s-au zis mai sus, limba de mare şi apoi Stiriia, Carintiia, Avstriia, ţările Împărăţiei Nemţeşti; dispre miiazănoapte franţojii, dispre apus Hişpaniia, iară dispre amiazăzi să închide cu marea ce-i zicem noi Albă şi totu acéia ieste carea să închide pănă la Ţarigrad.

Grecii zic Italiei cu altŭ nume Hesperiia, di pe Hesper, steaoa céia căriia zicem noi luceafărul cel de noapte, că acel luceafăr dreptŭ peste Italiia apune. Simănătoare foarte cu Ţările Greceşti, că cum Greţiia să încépe din Marea Albă, între mări, pănă la Machidonie, de o parte cu Marea Albă, carea să întinde pănă în Ţarigrad, de altă parte limba de mare, de care s-au scris mai sus, desparte pe Italiia de Ţările Greceşti, aşa Italiia dincoace cu limba de mare, iar dintr-acolo, despre apus, cu unghiul cel dispre ianovezi.

Aşa are ltaliia domnii împărţite în sine, cum avea şi Greţiia într-o vréme, cărora domnii şi ţări sunt numele acéstea: Liguria, Tăscana, Umbria, Sabina, Laţium, de unde ieste limba latinească şi de la Latin-craiul, Neapolis, căriia suptŭ craii Hişpaniei, Calabriia, Apuliia, Romaniia, Istriia, Hetruria, Campania şi mai suntŭ mai mărunte ţări, carile trec cu condeiul pentru zăbava.

Iară Greţiia avea ţări anume: Acarnaia, Etoliia, Thessaliia, Fochida, Moreia, Arcadia, Elada, Olimbiia, Laconiia, Ahaia, Attica, unde ieste vestitul oraş Athina, Viiotia şi iară mai suntŭ ţări mai mărunte. Ieste Ţara Italiei plină, cum să zice, că o rodie, plină de cetăţi şi oraşă iscusite, mulţime şi desime de oameni, târguri vestite, pline de toate bivşuguri şi pentru mare iscusénii şi frumuseţuri a pământului aceluia, i-au zis raiul pământului, a căruia pământŭ, oraşile, grădinile, tocmélele la casile lor cu mare desfătăciune traiului omenescŭ, nu are toată lumea, supt, ceriŭ blândŭ, voios şi sănătos, nici cu căldură prea mare, nici ierni gréle. De grâu, vinuri dulci şi uşoare, untudelemnŭ, mare bivşug şi de poame de tot féliul: chitre, năramze, lămâi şi zahăr şi oameni iscusiţi, la cuvântŭ stătători, peste toate neamurile, neamăgei, blânzi, cu oamenii streini dintr-alte ţări nemăreţi, îndată tovaroşi, cum ar fi cu ai săi, cu mare omenie, supţiri, pentru acéia le zicŭ gentiloni, cum zicŭ grecii: celebii, şi la războaie neînfrânţi într-o vréme, cum vei afla la istoriile Râmului, de vei ceti de dânşii.

Acéia ţară ieste acum scaunul şi cuibul a toată dăscăliia şi învăţătura, cum era într-o vréme la greci Athina, acum Padova la Italiia, şi de alte iscusite şi trufaşă méşterşuguri.

Ieste Italiia mai véchie decât Roma, adecă Râmul, şi Împărăţiia Râmului, care s-au urzitŭ în Ţara Italiei după ce au nemeritŭ de la Troada Anténor şi Enea, din carii, Antenor Vineţiia şi olatelor ei, iară Enea Râmului şi împărăţiei lui începători şi rădăcină suntu.

Numele Italiei ieste vechiŭ, la toate istoriile céle vechi latineşti, de pe Ital, craiul lor. Némţii italiianului zic valios şi noao, moldové-nilor şi munténilor, iar aşa valios; franţozii italiianului valaşhos, noao şi muntenilor valaşhos; léşii italianului vloh, iară noao voloşin, iară munténilor acum s-au luat léşii după apa Oltului şi au mai adaos tiparnicii lor o slovă: M, de le zicŭ molténi, adecă olteanŭ; ungurii italianului: olaşŭ, iară moldoveanului şi munteanului olah. Şi Ţării Italiei léşii zic Vlosca Zemlea, adecă Ţara Vlohului, iară ţărâi noastre: Volosca Zemlea.

Caută-te dară acum, cetitoriule, ca într-o oglindă şi te privéşte de unde eşti, lepădândŭ de la tine toate célelalte basne, câte unii au însemnatŭ de tine, din neştiinţă rătăciţi, alţii din zavistie, care din lume între neamuri n-au lipsitŭ niciodată, alţii de buiguite scripturi şi deşarte. Iară nu numai numele acesta, precum ai înţeles că ieste tot unul, la toate ţările, şi al tău şi Italiei, precum vei înţelége şi mai pre largŭ, la capul deosebi de numele acestor ţări, că şi turcii şi grecii ne zic vlah, ce şi dintr-altele te vei cunoaşte: obicéiuri, hire, graiul şi pănă astăzi, că eşti dreptŭ vloh, adecă italiian şi râmlean.

Multe obicéiuri într-acest neam trăiesc a italiianilor, pănă astăzi: aşa de oaspeţi la casile lor, nemăreţi, voioşi, şi libovnici (nu ştiu din ce munténii, o samă, s-au abătut puţintel den aceasta hire), aşa la petrecănii, la întrebare unul pre altul de viiaţă, firea, clătirea. Cine au fost la Italiia, să vază pre italiiani, să ia aminte, nu-i va trebui mai mare dovadă, să crează că un neam suntŭ cu moldovénii.

În casa noastră au fostŭ această voroavă, în Iaşi cu un episcop italian, care între alte, foarte pre voia gândului mieu, mi-au zis cuvinte de acéste neamuri, dzicând aşa, şi era om de înţeles : Mie nu-m trebuiéşte să mai citescŭ la istorii

de moldovéni, cine suntŭ; pre o samă de obicéiuri, foarte bine îi cunoscŭ de unde suntŭ, aşa liubovnici la oaspeţi, aşa femeile lorŭ să ferescŭ de vedérea streinilorŭ şi să dau în laturi, aşa să nu treacă feméia pe dinaintea bărbatului pe drum sau pe cărare, aşa toată viiaţa, în mâncare cu dulceaţa curechiului, numai acéştea sărat, atâta osăbire, acéia şi iarna şi vara tot verde, nemurat. Toate acestea atocma cu italiienii sunt şi a vedere să mărturiséşte o fire. Cu multă mirare am stătut de mărturia acelui vlădică, de mare aguitoriŭ istorii méle.

Înţelége-vei şi din capul care să va scrie din graiul cestorŭ ţări că şi limba ieste dovada că în graiul nostru până astăzi sunt cuvintele, unile letineşti, altele italieneşti. Să miră un historic anume Cavaţie, dzicând: De mirat lucru ieste că limba moldovénilorŭ şi a munténilorŭ mai multe cuvinte are în sine râmleneşti, decât a italienilor, măcară că italianul tot pre un locŭ cu râmlénii. Ce acéia nu-i divă, că italianii târziu ş-au scornit limba, din letinească, aşa de iscusită, de dezmierdată, cât că ieste limba îngerească îi zicu-i. Şi întru unile voroave peste samă îşi aduce cu a noastră, ales cu acéste silaves: deliia, di, delia voi, vo siniorio, cum la noi: la dumneata, de la tine, de la dumneata, la voi, de la voi, care acés-tea în limba letinească, adecă râmlenească, acum nu încape, ce cură fără acéstea în măsurile sale.

Un historicŭ, anume Eneas Silvii, de care ţi-am pomenit, la predoslovie, şi câţva alţii, pre urmă şi pre cărarea lui, au scris în istoria sa cum moldovénii, carii lăcuiescŭ pre pământul Dachii de Sus şi munténii pre Dachiia de Jos, acestŭ nume, vlah, îl trag anume după Fleacŭ, hatmanul Râmului. Şi aceasta părere a célui Enea nu ieste de aiurea, numai au cetit nişte stihuri a unui dascal anume Ovidius. Pre acélŭ Ovidius l-au făcut, cum zicŭ turcii, surgunŭ, de l-au gonit din Râm tocma la Cetatea Albă, pre Marea Neagră Avgust-chesariŭ, împăratul Râmului, pentru nişte cărţi ce scrisése în stihuri de dragoste, de să umplusă Râmul de curvii dintru acéle jocuri ale lui, cum fac şi moscalii, de trimit la zatocenii, adecă în urgie, la Sibir, şi până acum. Acela dară dascal Ovidie au scris câteva cărţi, şezândŭ la Cetatea Albă în urgie, iară în stihuri, că ş-au fârşitŭ acolo şi viiaţa. Şi pre numele lui ieste balta Vidovul, la Cetatea Albă. Într-acéle cărţi, una ce are nume de Pontŭ, scrie la un priietin al său la Râm, anume Greţin, acéste stihuri. Iată că ţi le însemnezŭ latinéşte scrise şi pre limba noastră tălmăcite:

Praefuit his, Graecine, locis modo Flaccus, et illo

Ripa ferox Istri sub duce tuta fuit

Hic tenuit Mysas gentes in pace fideli;

Hic arcu fisos, terruit ense Getas.

Ghieţii ţinea într-o vréme, acum Flacus ţine

Râpa scump-a Dunării, el singur cu sine.

Iel au ţinut Misiia în pace cu credinţa,

Pre ghieţi au scos de aicea, el cu biruinţa.

Aşa însemnează acéste stihuri ale acelui dascal, pomenindŭ pre acel Fleac, căruia numele la Istoriile Râmului ieste Fulvius Fleacus consul, precum chiema ei pre atuncea hătmăniile lor. Şi de acéste stihuri s-au legatŭ întâi acela Eneas Silvii şi după dânsul şi alţii. Şi între acéia aflŭ şi eu pre Uréche, săracul, următoriŭ: să fie numele acestor ţări, vlah, de pre acela Fleac, hatmanul Râmului; căruia lucru Carion istoricul stă împrotivă şi cu dânsul şi Topéltin de Mediiaşi, anume zicândŭ deşchis: Ceia ce au scris că numile vlah acestuia neam, adecă al Moldovei şi al munténilor, ieste de pe hatmanul Râmului Fleac, basne suntŭ.

Eu încă cei partea mea cu dânşii, cu aceşti doi ţiu pentru acéste doveade, care deşchis ţi-am scris, cum toată lumea zice italianului aşa cu un nume şi noao până astăzi. Şi acel Fleac, de au bătut războaie cu tătarii, pre Dunăre, iară la discălicatul ţărâlor acestora, nici o treabă nu are, care suntŭ după Fleac discălicate, de Traian, împăratul Rămului, din Ţările Vlohului, adecă a Italiei, fără numai va zice cineva că italianii acestŭ nume vlah au dobândit după Fleac, care lucru n-am cetitŭ nici la o istorie a Râmului şi de Italiia. Alte chipuri şi capete au avut Italiia mai vestite şi mai vechi decât acela Fleacŭ; cum ar fi luat Italiia nume de la acéla?

Ci de Italiia atâta ajunge, câtŭ ţi s-au arătat cu mărturiile şi istoriile şi numelui care-l avem de la alte neamuri, tot unul până astăzi. Să păşim de acum şi la altile pre rândŭ.

Capul al doilea - Pentru împărăţiia râmului

Împărăţiia Râmului căriia putére şi lăţime asémenea nu au fostŭ nici o împărăţie de cândŭ ieste lumea, de măriia ei citéşte toate istoriile lumii, mai mare nu vei afla alta, nici în céste vacuri de acum, nici în céle trecute. De această împărăţie vei afla şi prorocii, ales de Daniil prorocul, cu dezlegarea visului lui Navohodonosor, împăratul Asiriei.

De aceasta împărăţie cântă şi sfânta besérică, întăia slava, glas 2, la vecerniia naşterii domnului şi Dumnezeului nostru Isus Hristos: Ŕâăuńň Íäèíî íŕ÷ŕëńňâuţmu íŕ çĺěëè adecă: Cândŭ Avgustŭ unul stăpâniia tot pământul. Acest Avgust împărat al Râmului au fostŭ şi în zilele lui au născut şi mântuitoriul lumii, fiiul şi cuvântul lui Dumnezeu din preacurata fecioară Mariia.

Numele său trage de pe oraşul Roma, noi zicem Râmul, care oraş ieste în Italiia, pre apa Tivrului curătoare în Marea Albă, cu cale de câteva zile mai jos de Râm, din izvoarăle munţilor Italiei început. Iară începutul împărăţiei aceştiia, cum s-au şi mai pomenit la capul cel dintâi, de Italia (care ieste mai véche decât Râmul şi decât începutul împărăţiei, pentru acéia pricină s-au pus şi întâi la Italia rândul), ieste din Troada, care o au răsipit-o elinii, sau cu altŭ nume grecii, trăgândŭ multă vréme războaie cu troadénii pentru mare strâmbătatea lor, ce le făcusă grecilor troadenii, cu furtişagul Elenii, femeii lui Menelau, prin Alixandru, feciorul lui Priiam împăratul Troadei. Care făméie să să întoarcă grecilor pururea sfătuia doi domni din Troada, Antenor şi Enea, că întorcând-o, dzicea că s-a potolit vrajba cu grecii. Ci măzdind pre alţi sănatori domni, ficiorul lui Priiam, să ţie cu dânsul, să nu să dea Elena, s-au trăgănatŭ sfada, pănă la stingerea de totŭ a Troadii, câtŭ n-au hălăduit niminea altul, nici în cetate, nici în olatul ei, fără acei doi ce s-au poménitŭ, Antenor şi Enea, cu gloatile lor. Ori că ştiindu-i grecii că acéia sfătuia spre bine şi nu i-au gonitŭ, ori că ei, ca nişte oameni cunoscândŭ la ce trage lucrul, s-au păzit de vréme, au ieşitŭ cu casile şi cu oamenii săi, încărcaţi în vase. Din carei Antenor au discălicat Vineţiia pre pământul Italiei, iară Enea, pogorându-să mai jos, au abătut la malul iară al Italiei, unde stăpâniia Latinus-cra-iul o parte de Italia. Şi îndemnatŭ şi de prorocii lor pe atuncea păgâneşti, au început sfada cu acel craiŭ anume Latinus, de pre a căruia nume ieste limba latinească.

Nu era încă cu oameni deşi acéle locuri aşezate pre acéle vrémi şi singur craiul mator de zile, numai cu o fată de trupul său care era logodită după un domnŭ de Italia anume Turnus, carile avea mulţi domni de Italia neprietini. Pre acéia i-au tras Enea în tovărăşie împrotiva lui Turnus şi a lui Latin-craiul şi cu câteva războaie cu mare vărsare de sânge, înfrângândŭ pre Turnus, până şi la pierirea lui în războiŭ, au căutatŭ lui Latin-craiŭ a priimi pre troadéni în ţara sa, în Italiia şi pre Enea ginere în locul lui Turnus, că lui Enea doamna îi murise de groază, cândŭ au văzut arzândŭ de toate părţile Troada. Aşa s-au făcut, troadénii moşani Italiei, aşezaţi şi legaţi întru sine cu italiienii, să trăiască troadénii pre limba şi pre pravilile de giudeţe a italiienilor şi italiienii să priimească bozii şi rugile şi obiceiurile de bisérica troadénilor.

Şi dintr-acestŭ Enea şi fata lui Latin-craiul suntŭ, din seminţie în seminţie, născuţi doi fraţi, anume Romul şi Remu, carii au urzit oraşul Roma. Şi zidindŭ pre jumătate Romul şi pre jumătate de oraşŭ Rem şi încă neînălţate zidurile, au venitŭ întru una din zile Rem să vază sporiul lucrului a frăţine-său, în partea unde zidiia frate-său, Romul, şi vrândŭ să facă şagă, au sărit peste zidul frăţine-său râzând. Înloc frate-său, luând semnŭ de piezi răi oraşului, apucă un fuşte şi lovéşte pe frati-său pen mijlocul trupului. Cade Rem mortŭ de rană, iară Romul, stândŭ asupra trupului, au zis: Aşa să petreacă toţi carii vor vrea să saie zidurile acéstea. Şi au stătut, singur Romul şi urzitoriŭ oraşului şi crăiei, de pre a căruia nume ieste şi numele oraşului Roma, până astăzi şi de pe oraşŭ şi numele împărăţiei.

Fost-au această împărăţie din ceputul său, de la Romul craiul dintâi, supt crai, până la Tarcvinius cel Mândru, îi zic râmlenii Tarcvinius Superbus, adecă Mândru. Al aceluia un fecior ce avea, au făcut silă noaptea la casa unui domnŭ, lipsind domnul de acasă, anume doamnii sale, Lucreţiia, care, după acéia silă din patŭ nu s-au mai sculatŭ, ci au scris la bărbatul său, unde era, şi la unchiu-său, vestit senator pre atuncea la Râm, anume Brut, să vie cum mai de sirg la dânsa, că ieste spre moarte. Şi dacă au sositŭ şi au intrat în casă şi unchiul acei fămei Lucreţiei şi bărbatui ei, au zis: Îngăduiţi, nu vă apropiiareţi de patul mieu spurcatŭ de ficiorul lui Tarcvinii. Iară trupul de ieste şi silit, nevinei méle moartea mea va fi martor. Şi au scos un cuţit, de suptŭ perină, de acéia treabă gătit mai denainte şi s-au lovitŭ cu cuţitul întru inimă. Au năvălit bărbatul ei şi unchiu-său la patŭ, ci în deşertŭ, că căzusă cuţitul cu rana adâncŭ, din care, după câteva ceasuri au murit Lucreţiia. S-au făcut, o zarvă mare şi turburare în tot oraşul de o faptă ca aceasta şi

s-au strânsŭ tot oraşul la Brut, cărora au arătatŭ tuturora fapta ce au făcut ficiorul craiului şi cuţitul crunt de sângele nevinovatii fămei şi silă. Şi au stătut tot Râmul şi înloc şi olatele, de au jurat cu Brut, cum să nu mai sufere craiŭ asupra sa. Iară Tarcvinie, urât şi părăsit de toţi şi de slujitorii lui, pentru spurcata fapta acéia şi sila, au fugit la franţozi, cu carii, trăgândŭ ajutoriŭ, s-au ispitit cu sila să coprinză iară scaunul Râmului, ci tot gonit şi răsipit s-au întorsŭ şi n-au mai dobânditŭ ce au pierdut, în toată viiaţa sa, nici el, nici altul.

Şi de atuncea s-au cârmuitŭ acea împărăţie totŭ suptŭ sfatul sinatorilor, cum vedem acum că să cârmuiéşte Veneţiia, pănă la Avgust-chesar, 500 şi mai bine de ani. De mirat lucru că această împărăţie, la câtă putére şi lăţime au venitŭ, totŭ într-acéle 500 de ani, de suptŭ cârma sfétnicilor au crescut. Şi alegea ei din an în an câte doi mai mari, cărora cu numile boierii le zicea consules, adică capetile sfatului, că consilium lătinéşte ieste sfatul.

Şi mai mare era acestŭ nume de boierie, consul, decât împerator, că acesta nume împerator era hatmanilor, carii ducea în vreo parte oştile şi trăiia acestŭ nume numai până era în oaste, cine era. Iară dacă să întorcea acasă sau la Râm, nime şi nimărui nu să zicea împerator, ce iară pre numile ce avea dintăi. Va să zică împerator poruncitoriŭ, care nume apoi pentru mare izbândă ce făcea acei imperatores, adecă hatmanii, au căzut de să numescŭ împăraţii cu acestŭ nume şi au ieşit mai mare şi mai de cinste decâtŭ numile crailor.

Hotarăle aceştii împărăţii a Râmului mai necoprinse suntŭ, că nu niscareva munţi sau ape curătoare, cum vedem acum că despartŭ crăie de crăie şi împărăţie de împărăţie, ci din toate părţile le-au fostŭ hotarul Marea Ochianul, care încunjură pământul, începândŭ dispre părţile despre miază-noapte, Ochianul cela ce încunjură Englitera şi totŭ acela Ochian şi dispre apus, pe după Hişpania şi Portogalia şi de la părţile apusului să trage tot acela Ochian, încunjurândŭ totŭ pământul despre amiazăzi, pe după Africa, noi zicem Barbarezii, pănă vine la Marea Roşie, care ieste între Eghipet şi Araviia. Câte împărăţii, craii, domnii, ţări suntŭ, di le încunjura Ochianul, precum s-au poménitŭ mai sus, toate supt ascultarea Împărăţiei Râmului au fost.

Încă mai spre răsărit de la Marea Roşie, de la Ochianul de amiazăzi, tăind pre uscat Aravia, Asiria, Siria, pănă la muntele Caucas, între Hăndii şi între părthi şi de acolo pănă în Marea Caspiei şi Armeniile amândoao şi câte ţări suntŭ între Marea Caspiei şi între Marea Neagră, ghiurgii, mingrelii, cerchiezii şi alte ţări şi de acolo apa Donul şi Volga, toate suptŭ ascultarea Râmului au fostŭ şi de la Iuzbec hanii cei mari de la Râm lua steag de hănii.

Cu Hăndiia numai nu au închiiat toată lumea dispre răsărit şi veniia şi de acolo multe ţări să să închine. Ci de la o vréme nici-i mai priimiia ca locuri depărtate.

Şi unghiul cestalalt, la Ochian, pre unde sunt acum şvezii şi Dania şi unghiul spre apa Renului, pre acéste ţări nemţeşti că şi şvezii şi danii tot némţi suntŭ şi un neam sunt nu i-au putut supune nici într-un chip râmlénii, pănă la îndireptatul acei împărăţii în multe părţi. Şi câtă oaste au pierdut cu némţii, bătândŭ războaie, cu céialaltă parte de lume nu o ar fi pierdut-o. Însă numai o parte de némţi supuşi n-au fost, iară cât ţine apa Renul şi célelalte şi peste apa Renului, multe locuri supuse au fostŭ, cum şi Englitera şi franţozii şi toată Hişpania. Caută acum cu cugetul întru atâta lungime şi lăţime de lume, câte împărăţii mari suntŭ acum, cum ieste Englitera, Franţozul, Hişpaniia, némţii pănă la apa Renului; la Africa: Fesul, Liviile, Mareh, Afri, pănă mai tot Eghipetul, habeşii şi Împărăţiia Asiriei, Persul, Armeniile, Capadochia, toată Greţia şi Machidonia, Iliriia, Dachiia, unde suntem noi acum şi alte ţări şi ostroave şi pre Ochian şi pre Marea Albă şi pre Marea Neagră şi pre Caspiia. La toate acéstea ieşiia paşii de la Râm, pre un an pre unile, la altile pre trei ani şi mai mulţi. Câteva coale de hârtie s-ar mai lungi, de aşi sta a pomeni anume ţările toate. Paşii ieşiia şi la ţările jidoveşti, la Ierusalim, de la această împărăţie, de care lucru deşchis te va învăţa sfânta Evanghelie, a patru evanghelişti. O seamă de ţări mai depărtate dintr-acéstea supt crai birnici le lăsa: la Africa, ales la Eghipet, Armenia, iară célelalte, cum ieste Şpania, Englitera, franţozii, némţii, pănă la apa Renului, Italiia, Ţările Greceşti, toate ţările Ierusalimului, Anadolul, ostroavele, tot cu senatorii Râmului să cârmuia. Pentru acéia au zis un filosof al lui Pir, craiul epiroţilor, adecă al arbănaşilor cândŭ l-au trimis în solie la Râm, că au văzut sfatul lor de împăraţi adunatŭ.

Ci câtŭ ne trebuiéşte la rândul istorii noastre, ne ajunge de atâta de Împărăţiia Râmului.

Capul al treilea - De Dachiia

Dacă s-au început de Italiia a zice, de unde ieste venit neamul acestor ţări şi de Împărăţiia Râmului, de care împărăţie suntŭ discălicate céste ţări cu râmléni, vine rândul acum şi locului acestuia, la ce loc au venitŭ acestŭ neam, din locurile céle dintăi.

Locul dară acesta, unde ieste acum Moldova şi Ţara Muntenească ieste dreptŭ Dachia cum şi tot Ardealul cu Maramoroşul şi cu Ţara Oltului. Altŭ nume mai vechiŭ decâtŭ acesta, Dachia, nu aflu în toţi câţi suntŭ istorici, că de le-au zis cineva că ieste Schitiia, de pe schiţi, adecă tătari căci au năbuşitŭ pre acéste locuri mai pre urmă tătarii şi mai înainte de Atila, descălicătoriul Ţărâi Ungureşti şi a ungurilor pre acéste locuri. Dachiia numele său cel vechiŭ tot au ţinut la toţi istoricii. Cum s-au zis, Schitia ieste direapta Iuzbecul, adecă Tartariia cea Mare şi o parte de Împărăţiia Moscului.

Dachii aceştia cu multe vacuri mai nainte de Hristos au aşezatŭ locurile acéstea. Poменéşte de dânşii Cvint Curţius istoricul, de faptile lui Alexandru Machidon (însă nu acea Alexandrie mincinoasă, care ieste pre limba noastră, plină de basne). El scrie Sahi, dahi, masagheti, tot un neam suntŭ, venit din părţile Hindiei pre acéşte locuri, când încă lumea mai rară au fost în oameni. Şi dintr-aceşti dahi noi zicem şi grecii, dachi, iară latinii şi léşii, daţii să ţin sasii de Ardeal (şi pănă nu de multŭ au fostŭ şi la noi în ţară, iară la satile céle hăneşti, la Bugeac şi acum suntŭ, de le zic testebani) că să tragŭ şi au mari istorici martori. Limba lor iară aşa véchie ieste; au price între sine cu némţii pentru mai de multe vacuri, carii suntŭ mai vechi de dânşii, şi ceştia că némţii au luat de la dânşii limba, iară nemţii că sasii au ieşit de la dânşii, din Saxonia. Ci acéste prici le lăsămŭ la dânşii, noi numai pomenim cât slujaşte rândul nostru la povéste.

Hotarăle Dachiei, dispre răsăritŭ ieste Nistrul apa, la istoricii cei vechi Tiras, iară dispre amiadzădzi Marea Neagră şi Dunărea, dispre apus Panoniia, acum Ţările Budii, dispre miazănoapte Morava şi Podolia în Crăiia Leşască, unde ieste şi Cameniţa. Suntŭ o samă de istorici carii dau şi Podolia şi câmpul peste Nistru pănă la apa Buhului şi peste Dunăre, Misiile amândoao, cărora le zicem noi acum Dobrogea şi o parte de Iliriia, să fie fostŭ de Dachiia.

Puternică într-o vréme, cât supt vrémea Împărăţiei Râmului supt Domentiian-împăratŭ, iară la Dachia crăind Decheval-craiul, lua dachii o sumă de bani din visteriia Râmului, cum lua tătarii de Crâmŭ de la Moscŭ şi de la léşi, să nu le robească ţările, că prăda şi dachii Italiia cu călărimea, pănă în zilele lui Traian-împăratul, ce au împărăţitŭ pre urma lui Domentian-împăratul.

Capul al patrulea - De Traian-împăratul

Traian, împăratul Râmului, al şaptelea după Avgustu-chesar, de neamul său şpaniol, coprinzândŭ scaunul împărăţiei după Domentian şi văzândŭ la slăbiciune împărăţiia sosită, din rea şi desfrânată cârma împăraţilor răi şi zburdaţi (că şi Dioclitiian şi cela lumii ocara şi tiranul Neron, totŭ înaintea lui Traian au fostŭ), întăi au aşezatŭ împărăţiia în ce era stricată şi veniturile ei, apoi îndată s-au apucatŭ de oaste împrotiva tuturora carii ieşisă de suptŭ ascultarea împărăţii ţări şi întăi ales asupra dachilor, ţiitoriiul acestor părţi.

Aşa să întărisă neamul dachilor asupra Împărăţiei Râmului, câtŭ scriu istoricii, în zilele lui Domentian-împăratul şi birŭ lua din vistieriia Râmului, pentru să nu strice ţările împărăţiei cu prăzi, că fiind neamul dachilor pre acéle vremi călăreţi, prăda ţărâle ascultătoate de Împărăţiia Râmului cu călărimea, pănă şi Italiia de prăzile lor nu hălăduia, cum am văzut în vacul nostru pre tătarii Crâmului, fiind mai puţini decâtŭ oştile Moscului şi a Crăiei Leşeşti şi de la amundoao acéstea neamuri lua daruri, pentru să nu facă cu ceambulurile lor stricăciune ţărâlor lor.

Întăi, dară, Traian, marile şi vestit împărat, au făcut oaste împrotiva dachilor, cum scrie Dion, carile au scris viiaţa acestui împărat şi alţi istorici după dânsul, 600.000 de oaste, slujitori de oaste au avut, fără altă mulţime, ce să trage dupe oşti, ales după oşti mari, mulţime, şi au purces din Italiia spre acéste părţi ale Dunării.

Cum scrie Istoriia de patru monarhii ai lumii, de clătirea aceştii împărăţii de la Râm spre acéste părţi, ca pre la 120 de ani după Hristos au fostŭ. Împrotiva căruia nici Decheval craiul dachilor aşa fără războiŭ nu s-au lăsat, ci trecândŭ cu oştile sale Dunărea, au stătut împrotiva lui Traianŭ, împăratul cu războiŭ în Ţările Misii, căriia îi zicem noi

Dobrogea.

Stătut-au un războiŭ mare şi nu puţină vărsare de sânge, însă pre acéle vremi în toată lumea nu era altă oaste, nici mai teméinică, nici mai stătătoare, nici mai trainică la toate lipsele ostenești ca slujitorii Râmului, neînfrânți și din firea lor şi cu tocmeala oştilor lor, care vedem acum la némţi tocmeala oştilor, toată bulucuri şi pintre buluc şi buluc loc deşertŭ, să aibă loc deşchis şi alte bulucuri, slobod meidan să aibă, cândŭ ar trebui să dea ajutoriŭ bulucurilor celor ostenite în războiŭ sau înfrânte oaste proaspătă pre acéle slobode de oşti maidanuri. Niciodată toate bulucurile încep războiul, ce céle tocmite în frunte şi alte bulucuri cu mare tocmeală şi méşterşug stau în paza acelora ce fac războiul şi aşa luptândŭ multă vréme cu o parte de oşti, alte părţi sta gata, netrudiţi, proaspătă oaste prelesne urnescŭ pre céialaltă oaste, carea odată îşi varsă şi sloboade toată vârtutea. Că acea oaste ce sare toată odată, toată odată să şi răsipéşte. Cu aceasta tocmala a oştilor sale râmlénii au supus toată lumea.

Marie tărie şi neînfrântă avea şi oastea machidonénilor pre vrémea lor, ales tocmeala pedestrimei lor, căriia zicea ei falanx, însă era prea strânsă acea falanxŭ şi la greu să lega pedestraşŭ de pedestraşŭ. Cu mare greu să rumpe acéia oaste, că cu tocmala ei au călcat Alexandru Machidon tot răsăritul. Însă pe urma lui, dacă au început machidonénii a bate războaie cu râmlénii, pierdea războiul machidonénii, cum va vedea cine va ceti războiul lui Perseu, împăratul machidonénilor, cu Emilius, hatmanul Râmului.

Auzit-am pre mulţi dând vina aceasta, cum şi léşii şi moscalii şi alte neamuri creştineşti nu sar odată cu toţii la războiŭ. Nu ştiu ce zic; oştile teméinice cu multe ceasuri, cu multe zile, bat un războiŭ şi ştiu aceasta. Că întâi léşii şi moscalii, de s-ar slobozi toată oastea odată, nici un războiŭ nu ar lua, ce toate le-ar piierde. Aşa Decheval, craiul dachilor, luptându-să câteva zile să oprească oştile lui Traian, n-au putut birui, ci au purces oştile din războiŭ în răsipă.

Traian-împăratul după izbândă au căzut, la apa Dunării, unde, şezândŭ cu oştile, au adunatŭ din toate dintr-acélea părţi şi olate lucrători şi au ziditŭ cu mare minune vacurilor pe urmă, pod peste Dunăre, de piatră, cu turnuri de piatră, carele să pomenéşte pănă astăzi, Turnul Severinul. În Ţara Muntenească ieste acela loc; malul dincoace al acelui olatŭ îi zicŭ munténii judeţul, cum ziceam noi ţinutul Jiiului.

Cercat-am câtva din ce ieste, de au primenit numele său acestŭ turnŭ, de-i zicŭ Severinul, că acestu lucrŭ, că l-au ziditŭ Traian-împăratul şi nu altul deplin şi aievea, fără număr odoacă spun istoricii cândŭ au făcut şi podul, căruia cu ochii noştri am privit pragurile prin apa limpede a Dunării, cândŭ am mersŭ cu Dabija-vodă cu oştile la Uivar. Cum acel turnŭ ş-au schimbatŭ numele şi n-au ţinut numele ziditoriului său, cum ţine şanţul Troianul pănă astăzi, a şti nu pociŭ. Atâta numai, ori pre urmă că au trăitŭ acolo vreun domnŭ cu acestŭ nume, Severin, cum spun şi munténii, ori pre numele vreunui pristav la lucrul lui sau la rădicatul lui, după ce să pustiisă întâi.

Fost-au şi un împăratŭ pre urma lui Traian, Severus, care nume şi pre o piatră ce s-au aflatŭ la cetăţuia năruită la Galaţi am cetitŭ însumi eu Severus imperator romanorum, adecă Săverii împăratul râmlénilor. Însă numai atâta am putut ceti, célelalte slove, deşi şi aduc cu latineşti, iară a înţelége limba latinească, nici într-un chip să pricépe. Cum pre un ban de aramă galben, iară la acea cetate năruită am aflatŭ, câtŭ un ort de mare, nimenea nu poate mai mult a dizlega fără: Marchiianopolis. Iară turnul acela şi podul peste Dunăre, nimenea altul, ci Traianu-împăratul, ca şi şanţul Troianul, l-au făcut; nu vei afla din sute de istorici într-alt chip.

După ce au gătitŭ podul peste Dunăre, Traian au trecut toată oastea peste Dunăre, dincoace în ceasta parte, în pământul unde ieste acum Ţara Muntenească. Şi i-au ieşitŭ iară cu oştile sale Decheval, craiul dachilor, la care războiŭ stândŭ tare dachii şi craiul cu ei, însuşi craiul au pieritŭ la acel războiŭ. Şi aşa au purces, după acel războiŭ pierdut şi pierirea craiului lor, totŭ neamul dachilor în răsipă de pe acéste ţări, unde ieste acum Ţara Muntenească şi ţara noastră, Moldova. Câtă ţară au şi rămas pre loc, prostime, ţărani, toată o au scos-o Traian de pe acéste locuri peste munţii care desparte Ţara Ungurească dinspre noi. Iară aicea, îmbe acéste ţări, şi Ţara Mutenească şi Ţara Moldovei, de la Dunăre până suptŭ munţi şi până în Marea Neagră şi de la apa Nistrului pănă iară supt munţi, tot cu râmléni şi căsaşi au aşedzat şi mai mulţi oşténi, precum zicŭ ei: colonia romana, adecă discălecarea Râmului. Şi aşa ieste discălecatul cel dintâi acestor ţări cu râmleni. Cine ar vrea să ştie, să vază şi cu ochii martorii, citească pre istoricul Dion, carile au scris viiaţa lui Traian-împăratul şi pe Evtropii, carile au scris viiaţă lui Adriian-împăratul iară

al Râmului şi pre Bonfin istoricul ungur şi din alţi istorici, anume: Carion, Cavaţii, Silvius, Cromver leah, Piasenschii de Premisla, Gvagnin litfan şi mai ales şi din ceşti mai de curândŭ: Topeltin de Mediiaşi, iscusit istoric, carile de-amăruntul din Dion scrie de neamul ţărilor acestora şi ales de descălicatul cel dintăi pe acéste părţi de lume, de Traian-împăratul.

Măcară că capetile dachilor, domnii cu toate casile lor, s-au tras toţi peste munţi în Ardeal şi de acolo s-au închinatŭ cu toţii la Traian-împăratul, totŭ nu i-au crezut, ce şi peste munţi pentre dachi au discălicatŭ râmléni, pentru să nu mai poată a-şi rădica capul dachii împrotiva împărăţii, carii vedem şi pănă astăzi în tot Ardealul şi în ţările de sus céle ungureşti mai în jumătate cu ungurii, români, adecă râmléni, suntŭ lăcuitori pănă astăzi.

Era acestŭ obiceiŭ la Împărăţiia Râmului dacă să umplea Italiia, dricul împărăţii, de lăcuitori, de nu le ajungea, nici-i biruia pământul cu hrana, scotea cu sorţi căsaşi di pen oraşă şi de prin sate şi-i muta la altă ţară, unde vedea părţi mai rari de lăcuitori, sau unde vediia că să rădica de suptŭ ascultarea împărăţii vreo ţară, acolo cu sutile de mii de case să muta şi le împărţiia locuri şi zicea acei discălicături noao: colonia romana, adecă discălicarea Râmului. De care colonie a lor ieste plină lumea şi la Asiia, adecă Anadol şi la Africa, căriia îi zicem noi Barbarezii, şi la Hişpaniia şi pre apa Renului, la némţi şi la franţozi. Şi la Rumele, în Ţările Greceşti, un neam ce le zicem coţovlah, colonia Râmului ieste.

Litva în Crăiia Leşască direpţi râmléni suntŭ, însă acel neam al Litvei nu de râmleni aduşi suntŭ pre acéle locuri, unde lăcuiescŭ acum, ci de tirăniia lui Neron împăratului al Râmului. Multe case mari cu gloatile sale, cu domnul lor Lizbon, fugând de răotăţile lui Neron la némţi şi de acolo cumpărându-şi vase de mare, pre marea céia ce lovéşte la Gdansca au mersŭ, pănă la Liflantŭ, o ţară, şi de acolo descălecândŭ malul, s-au lăţitŭ pănă unde ieste Litva acum. Mulţi ani suptŭ ascultarea rusilor au fostŭ, pănă înmulţindu-să din an în an, apoi ei au supus pre rusi, de le suntŭ vecini rusii acei a toate ţări.

De ar întreba neştine: Atâtea colonii în lume, de unde aşa mulţime discălicate, numai de la Italia să iasă atâtea ţări descălicate dintr-însa? Trebuiéşte să ştie că într-acéia ţară au fostŭ pe acélea vacuri scaunul împărăţiei, oraşul Râmul, care oraşŭ, nu cum suntŭ acum împărăţiile, ci au ţinut toată lumea de la apus, aproape şi pănă totŭ răsăritul, fără puţine împărăţii la răsăritŭ, pre carii amu nici-i primiia. Iară soli toate ţările acélea cu daruri trimitea. Spre miazăzi şi pănă unde să închide lumea cu Ochiianul, suptŭ Împărăţiia Râmului au fostŭ şi spre miiazănoapte numai nişte unghiuri, pe lângă mări nemţeşti, unde ieste acum Crăiia Daniei şi a Şvedului, acélea ţări drepte nemţeşti suntŭ şi un neam acélea numai au hălăduitŭ, de n-au fostŭ supuse suptŭ Râm niciodată. Curia dară din toată lumea la Italiia, să fie şi în volniciia Italiei şpani, adecă şleahtici.

Şi a doao pricină, nu ieste în toată lumea altă parte de lume pământŭ ca Italiia, de tot bivşugul şi dezmierdatŭ, cât bine i-au zis raiul pământului.

A treia pricină şi mai mare decâtŭ acéle doao ce s-au poménitŭ, că râmlénii din toată lumea lua a zécea din oameni tineri, cum lua turcii din Rumele; zicea râmlénii acelor oameni obsides, adecă zalog de credinţă ţărâlor. Şi pre acéia punea de-i învăţa ca la şcoală oşteniia şi carii era pre la şcoale, încă suptŭ steaguri le zicea tirones (sfântul mucenic Theodor Tiron, dintrŭ acei slujitori au fostŭ). Iară dacă să învaţă bine cum va purta suliţa, cum va muta pavăţa, cum va întoarce sabiia, îi scotea la războiŭ şi cu vréme din tirones ieşiia, de le zicea veteranii, adecă slujitoriŭ vechiŭ, bătrân. Acestor veteranii apoi îmbătrâniţi în slujbe vestite îi scotea de suptŭ steaguri şi le da pre la oraşă şi la sate locuri de casă, de vii, de grădini, de pământuri şi aşa să umplea Italiia cu mulţime de oameni, câtŭ nu-i coprindea pământul.

Multe obicéiuri de ale Râmului suntŭ acum la turci ca acéstea, ce iau şi ei de a zecea oameni şi iară aşa îi împart pre la grădini întăi, apoi în ceata ienicerilor şi fac şi ei apoi din slujitori bătrâni oturaci, curugii şi timaruri. Toate acestea şi altile multe obicéiuri de la Împărăţiia Râmului suntŭ, că şi ienicerii cum suntŭ acum la turci, la Râm pritoriiani, adecă pedestrime de divan le zice, cum la turci culoglŭ şi aşa bulucurile pre numere: biringi, ichingi, iuciungi; la râmléni primani, secundani, terţiiani, cvartani, tot pre numere bulucurile, adecă: cei dintăi, cei ai doilea, cei ai treilea, cei ai patrulea, pre numărŭ să ştiia bulucurile. Şi nu-i divă că la turci vedem obicéiurile acéstea, care au fostŭ şi la Împărăţiia Râmului, căci că Ţarigradul şi câte ţări ţin turcii în ceastă parte de lume, care să chiamă Evropa, parte de

Împărăţiia Râmului ieste.

Alexandru Machidon pe vrémile împărăţiei sale încă au făcut pre numele său colonii şi întăi la Eghipet acel vestitŭ oraşŭ, Alexandriia, unde să scură apa Nilului în mare, iarăş şi pre apa Donului şi pre apa Hăndului şi la perşi au discălicatŭ oraşă şi olate pre numele său. De ar hi acum Istratie logofătul şi fiiu-său un Simeon Dascalul şi nepotu-său, un Misail Călugărul, cum s-ar apuca de aceasta povéste cu basnile lor, céle ce au scris că rădăcina acestui neam, carele ieste acum pre acéste locuri, din temniţile Râmului ieste? Că Traian-împăratul adevărat că de la Râm au adus şi căsaşi, adică de la Italiia şi aşa ieste: şi căsaşi au adus, iară nu din temniţele Râmului, ci oroşani căsaşi, săténi, tot din slujitori aşezaţi. Şi casă de domni au aşezatŭ aicea pre la cetăţi. Cum şi Dragoş-vodă mare năpaste îi ieste să fie fost păstor, pre mărtoriia maramoreşenilor, cu urechile méle am auzitŭ că au fostŭ ficior unui Bogdan-vodă, născut din Maramoroş, după ce au scos de aicea mulţimea de tătari şi cu bulgărimea de la Volga năbuşiţi şi apoi pre urmă şi Attila cu ungurii.

Din temniţe cu sutele de mii de oameni cum s-ar afla? Şi apoi fămei, iară atâta tălhăriţe? Deci, unde ieste şi cât vac ieste de când au venit Traian pre aicea şi când s-au bătut Laslo, craiul unguresc, cu tătarii? Între Traian şi între Laslo-craiul 800 de ani sunt. Şi au scris ei, aceşti istorici, Istratie logofătul şi Simion Dascalul şi Misail Călugărul că acest Laslo au cerşut de la Râm oameni. Şi neamul românilor acum trăia cu domnii săi în Maramoroş, ceşti dincoace, iar cei dincolo, dispre munténi, pre apa Oltului. Nu să prinde dară, cum zic aicea: manno, ţigănéşte.

Aşezândŭ Traian şi domni prin cetăţi, cum zic la léşi, caştaleani cineşi domnul cu olatul său: dominus după latinie ieste la noi: domnu iar pre la toate marginile şi locuri alese oşténi, cu nume pre atuncea ţărilor acestora, unde ieste acum Moldova şi Ţara Muntenească, Dachiia Inferior, adecă Dachiia de Jos, iară Ardealului şi părţilor celorlalte de sus, precum s-au pomenitŭ de hotarul Dachiei, în capul de Dachiia, Dachiia Superior adecă Dachia de Sus. Şi suptŭ acel nume au trăitŭ aceste ţări, până la al doilea discălicatŭ cu Dragoş-vodă. Şi acum mulţi ne zic noao, ţării noastre şi Ţării Muntenéşti, streinii, Daţiia, însă norodul, neamul lăcuitorilor, nu ş-au schimbatŭ numele său, ci tot romanus, apoi cu vréme şi îndelungate vacuri romani, apoi rumâni până astăzi. Şi ţările megiiaşii, ştiind de unde au ieşitŭ neamul acesta, că de la Italia, cării ţări îi zicŭ streinii vlah, vloh, unii zic valios, ungurii olaş de pe vloh, adecă italian, au zis vlah şi munténii Valahiia, mai târziu.

După aşezarea cu râmléni pre acéste ţări, Traian-împăratŭ au purces pre Dunăre în jos cu oştile sale, de care s-au pomenitŭ de vechi istorici că 600.000 de oşténi numai de războiŭ au avutŭ. Şi trecând apa Sirétiului, apoi Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, Donul, care ape acéstea toate pre atuncea cu alt nume au fostŭ, nu cu acéstea de acum. Sirétiului numea Halut, şi acum istoriile vechi scriu Prutului Hierasus, Nistrului Tiras, Buhului Hipan, Niprului Borestines, Donului Tanais. Şi această apă Tanais, Donul, împarte Asiia de la Evropa, cum desparte la Ţarigrad boazul de mare între Ţarigrad şi între Schiudér. Ţarigradul singur şi cu Galata de Evropa ieste, iară Schiudériul dincolo de Boazŭ Anadol, căruia îi zicŭ istoricii Asiia.

Că în patru părţi împart istoricii lumea: răsăritului zic, cu toate împărăţii, acei părţi Asiia, părţilor dispre miazăzi, câte ţări suntŭ, Africa, parţilor dispre apus şi dispre miazănoapte, Evropa. A patra parte ieste America, care parte aşa ieste depărtată şi vine cum ar fi suptŭ noi, că cândŭ ieste la noi zioă, la dânşii atuncea ieste noapte şi cândŭ la noi noapte, la dânşii zioă, că fiind pământul rătundŭ, cum ar hi împrotiva noastră, suptŭ noi acea parte ieste.

Acéstea dară doao părţi de lume, Evropa şi Asia, dispre părţile de miazănoapte desparte Donul, iară într-acoace împarte Marea Neagră şi bogazul cela ce să scură Marea Neagră în Marea Albă, tocma supt oraşul Ţarigradului şi în gios pre Marea Albă până unde cade apa Nilului în Marea Albă şi Nilul desparte Asiia de Africa. De la Nil să încépe Africa şi Eghiptul amu nu de Asiia, ci de Africa ieste, cum toate ţările câte suntŭ de la malul Nilului, până să închide cu Marea Ochianului, carea încunjură pământul, alăturea cu Marea Albă, până să cură şi Marea Albă în Ochian, la Hişpania, dincolo Africa, dincoace Evropia, Hişpaniia de Evropa, Fesul, dincolo de Marea Albă, de Africa. Acéstea pomenindu-să pentru deşchisul minţii, să să înţeleagă statul lumii, ne întoarcem la istoriia noastră de Traian, cum nu s-au îndăstulatŭ cu atâta parte de lume, câtŭ au călcatŭ cu oştile sale, de au trecut toată Evropa pe dincolo până la apa Donului, care apă din inima Ţărâlor Moschiceşti iese şi cade în Marea Neagră, la Crâm, ci trecândŭ Donul, au călcatŭ şi Asiia, lovindŭ pre la Iuzbec, mari ţări tătărăşti. Iară de la Iuzbec, pe după Marea Caspiei, care mare

desparte Cazanul şi Azderhanul de Ţările Persului, pe la Bahtri şi acolo, pin Ţările Persului şi prin Asiria la Eghipet, unde la Eghipet, de boala ce-i zic desintiria, adecă deznodarea vintrelui, şi-au sfârşitŭ viiaţa.

De acestŭ vestitŭ împărat ai şi şanţul Troianul, săpat de oştile lui în vécinica pomenire, începândŭ din Ţara Muntenească, peste toate apéle acéstea, care s-au pomenitŭ, Sirétiul, Prutul, Nistrul, Buhul, Niprul, pănă la Don, totŭ acestŭ şanţŭ, carile îl vedem aicea la noi. Eu l-am trecut aproape de Nipru, pre la un târgŭ anume Vcioraşnoe, tot pre câmpii, acel oraşŭ nu departe de Chiov ieste, şi Chiovul ieste pre apa Niprului şi presémne cum mérge şanţul, apa Niprului, mai sus de Chiov o au trecut-o Traianŭ cu oştile sale.

Să află unii de zicŭ că acestŭ şanţŭ, carile îl vedem pănă astăzi suptŭ acestŭ nume, Troian, să fie săpatŭ pentru sprijineala dispre tătari, închizândŭ locul dispre câmpi de năvala prăzilor tătărăşti, în care era şi răposatul Panaiotachie terzimanul cel mare şi vestit pe vrémea lui la împărăţie. Nu ştiu unde şi la ce istorii va fi cetit acestŭ lucru. La voroavă cu mine pentru şanţul acesta, au dat samă că un istoric, anume Bonfin, ungur, pomenéşte de şanţul acesta. Cum mi să pare, cine atâta loc de lume, începândŭ din Ţara Muntenească, pănă peste apa Donului ar hi putut apăra peste totŭ locul? Şi aicea la noi, să zicem că de la capul şanţului, de unde să încépe totul, pe deasupra Galaţilor, alăturea cu Dunărea mérge pre aproape şi peste Prut, iar nu departe de Dunăre, pre la satul turcesc acum, Troianul; dară deci unde să dipărtează la câmpi şi de la Dunăre şi de la Marea Neagră, iar peste apa Nistrului, ca mai departe mérge peste câmpi pe la târgul Vcioraşnoe, pre unde l-am trecut eu, mai pe din sus de Chiov lovéşte la Nipru şi de la Niprul cu mai mare depărţime de mare, la Don. Cum zicŭ, cine ar fi putut apăra atâta loc Bahtri, sau Bahtriana, în Afganistanul de azi. şi ţine? Că de au fostŭ aicea ţara discălicată des de Traian, cum ieste între acéste ape, Prutul şi Nistrul, dară de la Nistru pănă la Nipru şi de la Niprul pănă la apa Donului şi Traian-împăratul prin pustii au mersŭ. Aşa şi lui Panaiotachie i-am răspunsŭ, la ce n-au ştiut cum mi-a mai răspunde. Aşa zic şi celorlalţi, câţi au mai scris, aşa şi lui Bonfin, de au scris aşa, cum să fie şanţul acéla săpat de vreo sprijineală de tătari. Mai de crezut suntŭ acéia carii ţin că Traianu-împăratul au săpat acesta şanţŭ în vécinica pomenire şi veste şi să să ştie şleavul oştii de ceia carii să tragŭ după oşti mari, niguţători şi oşténi, cum vedem şi acum pre împăraţii turceşti şi vezirii lor, pre unde mergŭ cu oştile, fac movile pe şleavul oştilor şi pentru véstea şi pentru îndireptarea celora ce vin, ori oşténi, ori olăcari, ori niguţători, pre urmă dupre oşti. Nici te mira cu cine ar fi săpatŭ un şanţŭ mare ca acesta căci cu mult mai mare au fost, numai cu vremi îndelungate s-au năruit şi mâlit o oaste de 600.000 de oameni numai slujitori, fără alte mulţime. Într-o zi o sută de mii de oameni să să înşire în rândŭ unul lângă altul, să arunce lutul cineş dreptŭ sine, caută cât loc pot coprinde 100.000 de oameni. Pre uşoară socoteală: loc de doao mile de céle mari, de nu şi trei mile vor coprinde 100.000 de oameni, un conac întreg să face de oaste mare. Şi la 600.000 de oameni, a şasea zi într-o săptămână o dată unui om vine rândul la săpat. Şi acestŭ număr al oştii acelui împăratŭ, fără altă mulţime ce să trăgea după oşti, scrie Dion istoricul, carile au scris viiaţa şi faptile acestui împărat şi Evtropii istoricul, carile au scris viiaţa lui Adrian-împăratul, ginerile lui Traian, carile, după moartea lui Traianŭ, el au stătut împăratŭ Râmului. Şi acesta Adrian au făcut Odriiul, oraşul, pre numele său, unde să împreună trei ape: Tungea, Mariţa şi Arta în pământul Trachiei.

Cu acéşte oşti Traian, căruia numele în Istoriile Râmului Ulpius Traianus, au călcatŭ această parte de lume, călcate şi de alţii cu oştile Râmului, mai nainte de dânsul de Pompeiŭ cel Mare şi de Iulie Chesariul şi de Avgust Chesar, însă nu pre aicea, ci pe la perşi. Iară acesta împărat Traianu pre aici au venitŭ şi au încunjuratŭ aceasta parte de lume, cum s-au pomenitŭ, şi iel au discălicat neamul, seminţiia care trăiéşte pănă acum în Moldova şi în Ţara Muntenească şi cât norod ieste în Ardeal cu acestŭ nume: român.

Cap al cincilea - Aicea vine rândul să pomenim de cetățile ce se află aicea în ară la noi

Aicè ne trage rândul a pomeni de cetăţile ţărâlor acestora; câte sunt acmŭ şi-n Bugeag şi aicè la noi în ţară şi de faţă ce stau şi alte năruite, cât de-biia să cunoscŭ că au fostŭ cetăţi şi câte sunt în Ţara Muntenească. Mare nevoie este a scrie de dânsăle, de cine ar fii făcute, că cât amu nevoit şi câtŭ amu cercat să ştiu ceva, de ce niiam făcute sunt, un cuvânt, o pomenire n-am putut afla; cu mare jele. Şi oricum, într-alt chip a fi nu poate, numai ce sunt făcute de dachii cei vechi. Că întâiu Cetatea Albă, mai înainte de Traian au fost, că Avgustu-chesariul, care împătat a Râmului acmu triimitea şi el boierii cei greşiţi la închisoare, cum dzic turcii, surgun, la Cetatea Albă, unde şi pe un dascal anume Poblius Ovidius, l-au trimis pentru nişte stihuri de dragoste, ce scrisése acel dascal, de îndemnase Râmul la curvie, carele au şi murit în Cetatea Albă. Şi o baltă ce ieste acolo, Vidovul, pre numele acelui Ovidius ieste.

Şi aşea şi acestealalte cetăţi, cum ieste Suceava, Neamţul, Hotinul, Tighinea; însă pândzăle la toate cetăţile acestea, cela cu al doilea rândŭ, de domnii sunt adaose, cum să pot vedea că toate au pândză şi-ndoite suntŭ. Céle mai vechi mai mici sunt şi ca nişte caştele, adecă turnuri, au fostŭ, precum şi tocmite. Cearcă la turnul cetăţii Sucevii dispre amiadzădzi, unde scrie sus că ieste tocmit de Irimie-vodă şi la porta cetăţii vei afla numele lui Despot-vodă, care slove pe lângă buor le-am cetit eu sângur.

Şi aşè, de pre Cetatea Albă luând dovadă, că aceiia cetate cu mult mai înainte au fostŭ de Traian, poate fi céstelalte de râmleni, după ce au descălecat Traian aicè. Din ceste neamuri, al triilea să le fie făcut nu încape, fără una, cum am înţeles de cetatea Sorocii, să fie făcută de un Pătru-vodă, de care lucru mult mă mir că Urechii vornicul nu pomenéşte. Aflu pomenită cetatea Chilii, carii o scrie în v leat 6973 (1465) că au luat-o Ştefan-vodă cel Bun de la turci, ş-apoi la v let 6987 (1479) iunie 22 dzăli, că în cestu an au început Ştefan-vodă a zidi cetatea Chilii şi au şi săvârşit-o într-acelaş an. Dar mă mir cum încape acestu lucru, că întâiŭ scrie că au răscumpărat-o de la turci, închinată de nevoie, ş-apoi să o zidească, cum va fi acel lucru? Aşi dzice că acel zidit de dzice, să o fie tocmit. Dar la v let 6973 păn la v let 6987, 14 ani suntŭ; cini ar fi stricat, şi nice scrie să fie stricat-o cineva aceşti 14 ani. Citéşte gheografiile ceste de curândŭ şi vei afla în Historiile Ţarigradului că împrumutândŭ cu bani ianovezii pre împăratul Ţarigradului, de oşti împrotiva turcilor, le-au dat zalog Crâmul şi acesta parte de loc, unghiul Mării Négre, cu scălile lui, unde este acmu Bugeacul. Şi atuncè ianovedzii au făcutŭ Chiliia pe Dunăre şi Chiefè, care ieste pre malul mării în Crâmŭ; Chiefè are altŭ nume Theodoziia, la Historiie.

Să află şi de greci făcute cetăţi, cum este Turnul Neovtolem, o cetate pustie, îmi pare să fie pe Cogâlnic, în Bugeagŭ; tătarii şi ai noştri îi dzic Tatar-Bunar, că Neoptolem este nume grecescŭ.

Altele multe, cărora stau năruiturile, de-biia semnele să cunoscŭ, cum ieste mai sus de Gălaţi, ce-i dzic Gherghina şi pre Milcov, mai sus de Focşeni, de care pomenéşte Urechie vornicul că o chema Crăciuna. Şi tot pe o poveste stau şi céle câte să află în Ţara Muntenească, sau de dachi sau altele de râmléni făcute sunt. La podul lui Traian peste Dunăre, în Ţara Muntenească (Românească), la giudeţul Jiiului, ieste iar năruită o cetăţuie, aciè adevărat de cine ieste făcută, cu numele Săverinul ieste, de care şi mai sus s-au pomenit. Aşijderea şi peste Dunăre au făcut pod, lucru de mirat, pecum mărturiséşte şi Dion la Viiaţa lui Traian, a căruia pod şi astădzi să cunoscŭ pragurile în apă. Şi mai încolo pe Dunăre, în preajma, ieste turnişorul Săverinului, de Săver-împăratul făcut şi atâta. Iar pe ce vréme au făcut Săver nu scrie. Iar la alţi historici, cum la Dion carii au scris Viiaţa lui Traian, aşè şi la Topeltin, să află scris lătinéşte: Traiani aeterna columna pe românia: A lui Traian, vécinicul stâlpul. Ce dintrŭ aceste să cunoşti că une cetăţi într-acesti ţări şi de râmléni sunt făcute.

La năruiturile cetăţii de la Gălaţi, din sus, unde cade Bârladul în Dunăre, s-au aflat un ban de aramă galbăn şi de mare cât un ort, nu mai gios, în carele slovele nu s-au putut ceti de cie ce ştiu lătinéşte, fără unii ce ştiu mai bine grecéşte dzic că scrie Marchiianopolis, şi samănă aşea, iară celélalte slove de înţeles nu suntŭ.

Aşijderea o piiatră mare adusă la Gălaţi la biserica Dii, mai mult nu s-au putut înţelége, făr de atâta, lătinéşte: Severus imperator romanorum; iar românéşte: Sever a Râmului împărat. Şi acei cetăţi dzicŭ Gherghina.

Iar banul ce au aflat mai gios de Roman, iar la năruitura unii cetăţi, de care cât şestacii cei de patru bani leşeşti şi mai gros, de aramă roşie şi chipul domnului suptŭ pălărie nemţască şi-n pregiur slove sârbeşti: wňĺöú ěwëäŕâńęiè: tatăl Moldovei, iar dintr-altă parte scrie: hereghia de Moldova. Acii hereghiia lătinéşte să dzice: hereditas, adecă: strămoşie.

Pentru acéia dzicŭ de cetăţi că unile de domnii acmu, după a doa descălecătura a ţărilor suntŭ făcute, adecă zidite.

Şi aşea, cât s-au putut şti de cetăţi, acéste suntŭ acestor ţări, că sunt unele făcute de dachii, cum ieste deschis la Cetatea Albă, celelalte şi de râmléni şi unele mai pe urmă şi de domniele ţării. Şi atâta putem şti de cetăţile carii să află într-această ţară.

Capul al șaselea - De numerile neamului acestor țări și de port și de limba graiului, de unde au luat, așijderea și de tunsura, carei să află și acmu la prostime pe supt munte, lăcuitorii ce suntu și de lége creștinească, de unde au luat

Mare dovadă neamurilor, din ce rădăcină şi izvor suntŭ, numile care au şi în de sine şi la alte ţări streine şi măcară că nici un neam nu ieste în toată lumea să aibă numai un nume, ci unile dispre capetile céle dintăi a vreunui norod stăpânitoare, alte nume suntŭ di pre locuri, de unde suntŭ începute, multe di pre cetăţi mari, multe de pre ape vestite. Cum vedem neamul nemţescŭ suptŭ acéste numere: întâi şi mai ales şi mai de cinste: alamani şi aşa le zic istoriile céle vechi şi turcii; al doilea nume: gherman, adecă doi fraţi, latinéşte ghermanus; o seamă de istorici le zicŭ tevtones, di pre capul lor Tevton, italiianii zicu tudesco, poate fi iară di pre Tevton; léşii, moscalii, noi zicem némţi. Mai apoi alte numere despărţite ca crăngile dintr-un copaciŭ: şvedzii, danii, franţozii, saxonii, belghii, batavii şi alte ţări mai mărunte, totŭ din rădăcina cea véche a alamanilor crăngi şi părţi suntŭ.

Aşa hişpanii; ibării, ţiltiberii, portogalii, iară tot un neam suntŭ; franţozii, galii tot un neam suntŭ. Turcii, de pre locul lor, Turhistan, de pe capul lor cel dintăi Osmangic: otomani, osmanlâi. Moscalii, rusii, bolgarii, sârbii, harvaţii, slovaţii, bohemii, raţii, polaţii totŭ un neam slovenescŭ suntŭ, fără alte numere ce suntŭ la streini. Că întâi acestui neam grecii le-au zis savromatis, de pe ochi mierăi şi albeneţi, adecă ochi de şopârlă. Tătarii, tartari, de pe apa Tartara, schitii de pe sălbătăcie, nohai. Aşa toate neamurile suptŭ multe numere toate suntŭ. Ungurii: huni, maghiari, ugrii, iară sasii: dachii, saţii, goţii, masaghetii. Şi acéstea nu toate numerile, numai unile dintr-însile ţi le-am însemnatŭ, pentru înţelesul numerilor mai lesne neamului şi acestor ţări, Moldovei şi Ţărâi Munteneşti şi românilor din Ardeal.

Aşa şi neamul acésta, de carele scriem, al ţărâlor acestora, numele vechiŭ şi mai direptŭ ieste rumân, adecă râmlean, de la Roma. Acest nume de la discălicatul lor de Traian, şi cât au trăit pănă la pustiirea lor di pre acéste locuri şi cât au trăitŭ în munţi, în Maramoroş şi pe Olt, tot acest nume au ţinut şi ţin pănă astăzi şi încă mai bine munténii decât moldovénii, că ei şi acum zic şi scriu ţara sa rumânească, ca şi românii cei din Ardeal.

Iară streinii şi ţările împrejur le-au pus acestŭ nume vlah, de pe vloh, cum s-au mai poménit, valios, valascos, olah, voloşin, tot de la streini suntŭ puse acéste numere, de pre Italiia, cărora zic vloh. Apoi mai târziu, turcii, de pre numere domnului carile au închinat ţara întâi la turci, ne zic bogdani, munténilor cara-vlah, grecii bogdano-vlah, munténilor vlahos. Că acestŭ nume, moldovan, ieste de pre apa Moldovei, după al doilea discălicatul aceştii ţări de Dragoşu-vodă. Şi munténilor, ori de pe munte, muntean, ori de pe Olt, olteani, că léşii aşa le zic, molteani.

Măcară dară că şi la istorii şi la graiul şi streinilor şi înde sine cu vréme, cu vacuri, cu primenéle au şi dobândescŭ şi alte numere, iară acela carile ieste vechiŭ nume stă întemeiat şi înrădăcinat: rumân. Cum vedem că, măcară că ne răspundem acum moldovéni, iară nu întrebăm: ştii moldovenéşte?, ce ştii românéşte?, adecă râmlenéşte, puţin nu zicem: sţis romaniţe? pre limba latinească. Stă dară numele cel vechiŭ ca un teméi neclătit, deşi adaog ori vrémile îndelungate, ori streini adaog şi alte numere, iară cela din rădăcină nu să mută. Şi aşa ieste acestor ţări şi ţărâi noastre, Moldovei şi Ţărâi Munteneşti numele cel direptŭ de moşie, ieste rumân, cum să răspundŭ şi acum toţi acéia din Ţările Ungureşti lăcuitori şi munténii ţara lor şi scriu şi răspundŭ cu graiul: Ţara Românească.

Şi acestŭ nume vlah de la turci şi de la greci ieste, de la némţi vallios, de la franţoji valahos, de la léşi voloşin, de la moscali şi de la rusi tot aşa voloşin şi de la unguri olah; acesta nume tot de pe vloh ieste şi vloh ieste italiianŭ, din care ţări a vlohului, adecă a Italiei, au pornitŭ Traian, împăratul Râmului, fără număr mulţime de norod şi i-au aşezatŭ în aceste ţări a Dachiei cei vechi. Să fie acest nume vlah de pre Fleac hatmanul Râmului, precum scriu unii, basne suntŭ.

Şi aşa dovedindŭ numele neamului acestuia, cum vezi din isto-rici mari şi mărturiia ţărâlor înprejur, ne trage rândul a pomeni de portul. Care acum portul stătătoriŭ ca numele şi ca limba nu ieste, ci ia un neam de la alt neam porturile cu vréme. La care schimbarea hainelor face şi locul, de le caută a face şi îmbrăcăminte trupului, precum ieste firea ceriului a vreunii părţi de lume. Că întâi la acéste părţi de lume, unde trăéscŭ moscalii, rusii, tătarii, să fie omul îmbrăcat în haine franţozeşti, ar crăpa de frigŭ. Şi măcară şi la noi pre aicea ce ierni suntŭ, Ţara Italiei ierni ca acéstea nu are niciodată, ci foarte blânde ierni, cum suntŭ la nŭoi toamnile, şi mare darŭ au acéle ţări a Italiei, cât şi vara năduşăli nu suntŭ ca aicea la noi, ci călduri cuvioase, puţin nu ca primăvara, cum ieste la noi la maiu, la iunie. Le-au căutatŭ dară acestora oameni mutaţi pre acéste locuri a-şi schimba portul hainelor după vrémea acestor locuri.

Cătră acéstea toate, caută ce scrie de portul rumânilor iscusitul istoric Lavrentie Topeltin din Mediiaşi, cuvintele lui ţi le izvodescŭ: Rumânii de Ardeal, ai noştri, poartă o haină de la umere pănă peste tot trupul îmbrăcaţi, ne fac mare învăţătură portului de vacurile céle de demult, care au ţinut părţile acéstea de la septentrion, adecă părţile carile suntŭ aproape spre miiazănoapte, tot trupul acoperitŭ, care feliŭ de haine pomenéşte un dascal anume Marţialis, că să chiema endromida, cu aceste cuvinte: Îţi trimitem endromida, vechiŭ portŭ, nu mândru, iar bun de luna lui dichemvrie. Şlice au de pâslă, pe limba noastră deţască cuglă (eu socotesc cu chivere, care am apucatŭ eu şi la boieri aicea). Caută ce zice de opinci tot acela istoric Topeltin, şi nu de la sine, ci pune cuvintele a mai vechi de sine istoricilor, anume Alfon-sŭ şi pre Plavt şi pre Ag. Ghel, carile au scris cărţi de porturile céle vechi limbilor: Féliul încălţămintelor a românilor ieste cu piiéle crudă, de fiéştece dobitoc, piste picior învălit bine în obiiele de lână încalţă şi apoi piielea acéia leagă cu curea piste picior, de înfăşoară piciorul de la dégite pănă sus, toată glezna. Şi acéstea ieste portul râmlénilor celor vechi, strămoşilor lor, care purta la oşti. Acestŭ fél de încălţăminte a slujitorilor oşténi era la râmléni. Numai atâta osebire vedem, pe cum cetim în istoriile céle vechi, că oşténii Râmului nu învăliia în obiiele, ce gol piciorul încălţa cu piiele şi cu legături în cruciş, ca gratia; în opinci numai cât, ţine piciorul la călcăi lega. Acéstea suntŭ cuvintile acelui istoric, din cuvântŭ în cuvântŭ. La noi de necinste ieste acést fél de încălţăminte acum, la acéstea vacuri, care era de cinste la râmléni şi de vitejie portŭ. Vedem acum la cerchezi că acest, fél de port de încălţăminte pentru sprinteniie ţin.

Aicé ieste locul a pomeni şi de tunsura acia, de care au scris un Simion Dascal şi mai nainte de dânsul Istratie logofătul.

aceasta, precum s-au arătat de portul şi încălţămintele opincilor din historicul Topeltin şi iarăşi dintr-însul să arată, de care aşea dzice: Mă mirŭ cum de doo feluri de tunsuri au luat ardelenii noştri de la râmléni, carii o ţin o samă şi pănă astădzi: un fel de tunsură mai adâncŭ la tunsură, pe lângă peliţă aproape, alt fel mai departe de peliţă prin peptine tund părul. Şi acei tunsuri mai aproape de pieliţă noi dachii o numim schieren, iar acesta mai depărtat de peliţă o numim coluen. Şi tot Topeltin dzice: Râmlenilor le placea a rade şi în chipul ceatleului acoperiè cărunteţile sale şi pricină da că la cap din dos, la ceafă, tundea părul, să fie capul totŭ slobod de sudori şi în răcoreală la ostenele. Vede-se dară că ieste vechiŭ obiceiŭ tunsura aceasta, care şi pănă astădzi se vede la o samă de lăcuitorii a ţărâi noastre şi-n Ardeal, şi ieste de la râmléni aceasta, sămnŭ slujitorescŭ, că în chipul cetlăului îşi învăluia capul slujitorii Râmului cu taftă supţire, ca-n chip de cunună slujitorească. Vădu-să dar basnele acelor scriitori mai sus pomeniţi, Simion Dascalul şi Istrate logofătul şi acel amăgeu, Misail Călugărul, carii au scris că sămnul acei tunsuri ca un cetlău au fostŭ sămnŭ tălhărescŭ, cu carei însamnă râmlenii cei de rău făcători.

Rămâne aici rândul a arăta de graiul şi slovele, de unde ieste izvorât, acestor ţări de care pomenim. Precum dar s-au arătat de-plin neamul acestor ţări aşedzate pe aceste locuri de râmleni, aşè şi graiul totŭ de la râmleni izvorât, cu ciilalţi historici mărturiséşte şi Topeltin, care aşè dzice: Am dovedit mai sus a fi Italiia pricina descălicării valahilor, aşè şi aicè aceiiaş laudă mărturisim, că limba lor ieste limba vechilor romani, amestecată sau mai mult stricată cu

sârbască, rusască, dățască, horvățască slovenească procâi. Și dzice precum și un historicŭ ce-i dzic Covațiiocie au socotit precum graiul de casă a ardelenilor mai mult are în sine însămnarea graiului românescŭ și lătinescŭ, decât a graiului de acmu a italiianilor.

Și cu vréme îndelungată, ce nu strămută și nu astupă, vestite împărății, crăii, domnii, așè și graiul romanilor pre aceste locuri cu îndelungată vréme și răsipă lăcuitorilor, romanii de supt aceste locuri, care pustiindu-să de năvala tătarâlor, să mutase aceștia de aicè la Maramorăș, cei din Țara Muntenească la locurile Oltului, trecândŭ munții, ș-au stremutat, și graiul. Că unde dzice lătinéște: Deus, noi dzicem: Dzău sau Dumnădzău, meus, al mieu, așijderea, unde țelum ei, ceriul, homo, omul, fronsu, fruntea, anghelus, îngerul. Iar nice unili cuvinte nu suntŭ să nu fie protivnice cu lătinéște, sau la început, sau la mijloc sau la fârșit, iar unele stau neclătite, cumu-i barba-barba, luna-luna și altete ca acestea: vinum-vinul, panis-pâne, manus-mena, culter-cuțit.

Și așè cum amu dzis, cu vrémea ș-au schimbat graiul și s-au amestecat cu slovenescŭ, dațescŭ și cu alte care le-am pomenit dintru Topeltin. Pe această poveste cură și aflatul slovelor, cu care și scrisoarea de la sirbi o au luat-o, amu după a doa descălecătură de Dragoș-vodă aicè în țară și la munténi Negrul-vodă.

Cătră acestea adaogim rândul aicè obiceilor meselor și ospețelor, carii să văd că-s vechi ținute aicè într-aceste țări și le ieste de la vechii romani, precum a închina păhar pentru sănătățile priietinilor ș-a împăraților, că scrie Dion vestitul historicul, care întru laudă împăratului Avgustŭ cum vechiŭ obicei au fostŭ ca nărodul giurând pre piedzii cei buni sau nărocirea împăratului, să bè la ospețe pentru sănătatea lui. Ciiarcă de aceasta mai pre largŭ la Pliniie. Acestŭ obiceiŭ și la némți și la unguri, la ardeléni, vechii romani și la noi pe urmă, de pomenesc la mese sănătățile domnilor cu păhare pline de băuturi, așè și a priietinilor. La acestea și obiceiul ce stă încă într-aceste țări, adecă aicè la noi și la muntèni și la darea datoriei de opște, adecă la moarte, vechiŭ obiceiŭ, că dzice Topeltin: În Ardeal dachilor, obiceiŭ cu mare petrecere a duce mortul la groapnița; mărgŭ înaintea boierilor cântăreții și preuții, pe urmă viniia cielaltă mulțime, închipuind cum și ceielalți vor mérge unde și cel mortŭ, ca cum ar dzice: mergi, că noi te vom urma. Vechiŭ obiceiŭ și la râmleni; le dzicé trimbițe înaintea osălor, cum mărturiséște Ovidius: Cantabat moestis tibia funeribus adecă: Cânta trâmbiță de jelea astrucării. Și aceasta la cei mai de cinste oameni să făcè, precum și astădzi la aceste țări, la astrucări domnilor și la alții oameni de cinste. Și iar tot acel Topeltin dzice: Muierile daților osăle părinților, a ficiorilor, a bărbaților și altor rudenii cu bocet nespus mărgŭ după ose, cu plânsuri de mirat și cuvinte de jele cuprindŭ osăle și cu glas mare toată viiața omenească o plângŭ. Scrie Varro în cartea a 4, de viiața romanilor, cum cerca muiere, care avea glas mai bun, de cânta la osă, precum aceastaș și aici în țară să face și pănă astădzi și cu alăute.

Și acestea le-am arătat ca și dintru acéștea să să cunoască niiamul cu obicéiurile că au ieșit de la Râmŭ.

....

Cap al șeptilea și cel de pre urmă - vini rândul a arăta cât au trăit aceste locuri cu oameni după descălicarea lui Traian cu românii de la Italiia

....

Năbușit-au dar tătarâi pe aceste locuri și mai mulți, cu Atila din părțile Schitii Asiiatică, care și craiŭ au stătut întâi ungurescŭ.

Iar Topeltin scrie, cum Gallienus-împăratul, socotind cum aceste descălecături de pe aceste locuri a lui Traian nu vor sta, le-au mutat în Dobrogea. Și așè românii din Țara Muntenească au trecut munții, aședzându-să la Olt, la Herțeg și pe la Făgăraș. Iar céștealalții, unde suntem acmu noi, mai târdziu, după ce n-au putut mai mult a sta prin cetăți si pre supt munți, pentru lipsa hranii, au trecut munții la Maramorăș, aședzându-se pe la Giurgiu și pe la Ciucŭ.

Iar după ce s-au pustiitŭ de la Atila și cum amŭ dzis mai sus că unii mutați peste Dunăre, la Dobrogea, unii peste munți asupra Oltului, cei din Țara Muntenească, cestilalții la Maramorășŭ, păn la vrémea lui Laslău, craiului creștin ungurescŭ, la a căruia vréme s-au descălecat al doilea rândŭ de Dragoș-vodă țara noastră și de Negrul-vodă Țara Muntenească.

Ia dară aminte, atâta vac ce au trăit lăcuitori romani pen Maramorăşŭ şi pe la Olt, megiiaşi cu alte limbi atâta vréme, au n-au putut să să schimbe şi graiul celŭ chiar românescŭ? Şi acesta ieste pricina de s-au stricat lăcuitorii acestor ţări graiul acmu la a doo descălecătură, cu graiul strămutat şi schimbat cu ungurescŭ, cu sârbăscŭ, cu dăţăscŭ, cu slovenescŭ i proci, veniţi pe aceste locuri. Dzice-va neştine: dar cum de-au lăsat cei de pre urmă împăraţi, ce au fostŭ a Râmului pe urmă, şi după ce au mutatŭ marele Costantin scaunul Râmului la Ţarigrad şi pe urmă alţi împăraţi creştini, Leon Înţeleptul, Iraclie, Iustiniian şi câţva hatmani vestiţi? Răspundzŭ: că după ce s-au mutat scaunul la Ţarigrad, mai multŭ zăbavă sa cu persi avea împăraţii, pe urmă cu saraţini şi aceste locuri stă fără agiutor şi aşè pustiirea lor de tătari, cum s-au dzis mai sus.

Şi aceste câte s-au putut afla de descălecatul cel dintăiŭ pe largŭ s-au scris; mai multe ce lipsăscŭ să nu fie mirare, câte vacuri de oameni s-au petrecut. Pentru acéia, ce nu s-au putut plini, crede, iubite cetitorule, uitându-te la atâta vacŭ, că nu s-au pomenit păn la acesta anŭ nimé de descălecatul ţărilor acestora.

Sursele și contribuitorii articolelor

De neamul moldovenilor *Sursă*: http://ro.wikisource.org/w/index.php?oldid=73485 *Contribuitori*: Bogdan, Mishuletz, Mvelam, Rebel, Teles, 13 {{PLURAL:$1|modificare anonimă|modificări anonime|de modificări anonime}}

Licență

Creative Commons Attribution-Share Alike 3.0 Unported
//creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/